

La violència en la parella

Anna Maria Nicolò Corigliano

Fa quatre anys, dins el congrés «Violència y Familia», vaig presentar un estudi que, a partir de dos casos clínics discutits a títol d'exemple, se centrava en aspectes concrets del funcionament de les parelles amb problemes de violència. Hi posava de manifest alguns aspectes fonamentals, com ara la dificultat que tenen aquestes persones per simbolitzar, així com la seva tendència natural a actuar i a concretar. També vaig recordar que el record dels maltractaments que han patit aquestes persones en la seva vida familiar originària s'organitza de manera sensoriomotriu, i vaig esmentar l'ús de mecanismes de defensa com l'escissió, la negació i la dissociació, en l'àmbit del desenvolupament de la seva personalitat, que correspon a l'àmbit familiar o de la parella, i l'ús del secret i de la clandestinitat, mecanismes que provoquen una escissió en la comunicació dins la mateixa família. La presència d'aquests secrets escindits provoca la creació de dos nivells de comunicació coexistents, un d'oficial i un d'oficiós, que contrasten l'un amb l'altre i sovint generen patologies en l'àmbit de la identitat. En aquest sentit, comentava que en aquest tipus de famílies hi ha una identitat real oficiosa i una d'oficial i aparent que es contradueixen. També comentava que aquesta escissió provoca la sensació, si qui pateix aquest tipus d'actes és un infant, que aquest és invisible en el cas d'un abús, i que no s'atenen les seves necessitats en el cas d'un maltractament.

Avui m'aturaré sobretot en les dinàmiques de parella en aquestes situacions, unes dinàmiques que, tot i compartir algunes característiques, en realitat es diferencien força segons els casos.

Començaré formulant una premissa.

La violència no és un concepte d'ús comú entre els psicoanalistes, que estan més avesats a fer servir la paraula «agressivitat», i a més a més amb connotacions destructives, tot i que també en sentit constructiu. La violència és més aviat un terme fenomenològic, i fa referència a una manifestació real o imaginada que afecta el comportament d'un subjecte. Així, podem parlar d'odi violent, amor violent, gelosia violenta, o fins i tot enyorança violenta. Per tant es considera violenta qualsevol cosa que traspassi els límits, les fronteres, i que en determinades situacions es pot traduir en un acte de descàrrega, en una acció que, precisament pel fet de tenir la funció de deixar anar una tensió excessiva, restableix l'equilibri que s'havia vist amenaçat.

Això comporta, inevitablement, una gran subjectivitat a l'hora de valorar allò que pot considerar-se violent. Així, per exemple, en algunes famílies o cultures, picar els fills al cul es considera un bon mètode educatiu, mentre que en d'altres no es veu així. Al Regne Unit s'han acceptat els càstigs corporals a l'escola. A Itàlia, si un mestre pega a un alumne, pot ser amonestat pel director del centre, o ser suspès immediatament de les seves funcions com a educador.

He vist parelles que se separaven perquè un dels dos havia perdut la paciència i li havia donat una bufetada a l'altre, cosa que naturalment feia palesa la necessitat de replantejar-se una relació ja problemàtica per altres motius; i parelles en les quals el marit pegava, maltractava i humiliava sistemàticament la dona, sense que això posés en crisi la relació. I finalment m'agradaria formular una altra premissa. Almenys d'acord amb la meua experiència, de la mateixa manera que la valoració del que és o no és violent és un fet fins a certs límits subjectiu i variable, segons la cultura i la classe socioeconòmica, podem dir que no hi ha un únic tipus de dinàmica en la parella amb problemes de violència. Hi pot haver una violència física i una violència psicològica, i la segona no és menys perillosa que la primera. En el primer cas hi ha l'amenaça de la mort física; sobre el segon, hi plana la de la mort psíquica.

També hi ha un altre tipus de violència que amaga altres problemàtiques psicopatològiques, o bé un comportament violent pot ser una

manera d'exhibir la pròpia identitat sexual. Un exemple n'és la idea, una mica ridícula, segons la qual la grolleria o la violència són característiques molt virils.

A Itàlia, per exemple, no fa pas gaire, el delictes d'honor s'acceptava socialment, i per tant alguns homes consideraven que era una reacció obligada davant d'ofenses reals o presumptes, per la qual cosa la llei no castigava aquesta mena de delictes.

Actualment a Itàlia comencem a tenir un problema molt greu entre els joves, relacionat amb episodis de *bullying* i de violència a les escoles, sobretot present entre els preadolescents. Sovint en aquestes situacions intervenen unes dinàmiques de grup específiques, i en aquests casos la violència de l'adolescent sol ser una manera de negar aspectes de passivitat o la por de l'homosexualitat, en una etapa com l'adolescència en què s'està definint la pròpia identitat de gènere. En alguns casos, també pot ser una manera de fer front a una depressió greu. En altres famílies d'adolescents, un comportament violent pot ser un intent de l'adolescent d'independitzar-se i separar-se d'uns pares simbòtics. Però aquest discurs ens portaria molt lluny i ens limitaria a una anàlisi no tan sols psicològica, sinó també social.

D'altra banda, cal distingir entre una violència mortífera, com la que s'observa en les situacions amb un funcionament sadomasoquista, i una violència amb una finalitat autodefensiva. Per exemple, reafirmar amb odi i amb violència les pròpies necessitats relacionades amb l'autoafirmació narcisista, en alguns moments pot ser una acció de caràcter fisiològic, encara que aquestes reafirmacions no tinguin en compte les necessitats dels altres, o ni tan sols els altres com a persones. En aquest cas, com afirma Glasser, ens trobem davant d'una pulsio primària, «al servei del narcisisme», que serveix per garantir la supervivència física i psíquica.

Distingir aquests aspectes d'altres en què la violència és una manifestació defensiva contra «angoixes profundes d'anihilació i d'abandó», però que segueix la via de la destrucció sistemàtica, la colonització i l'expropiació de l'altre, pot ser una tasca força difícil. En efecte, en moltes situacions clíniques aquests aspectes poden confondre's o superposar-se.

Per aprofundir en aquests últims aspectes, m'agradaria centrar-me en les dinàmiques de parella que es construeixen sobre la base d'un lligam violent, en què la violència física o psicològica representa el nucli dur

de la vida real i imaginada dels dos membres. En el cas d'aquestes parelles, la pregunta que se solen fer els professionals, sobretot al principi de la seva feina, «Però, ¿per què aquesta dona o aquest home no se separen?», pot semblar ingènua, però amaga al darrere la necessitat d'una reflexió profunda.

Així doncs, intentaré reflexionar sobre aquest punt: ¿per què és tan difícil separar-se? Naturalment aquesta pregunta està relacionada amb aquesta altra: ¿quina és l'especificitat del funcionament d'aquestes parelles?

Un exemple possible

Una pel·lícula especialment interessant des d'aquest punt de vista és *Martha*, de Fassbinder, la història d'una dona jove i una mica innocent que manté una intensa relació edípica amb un pare obsessiu, i que té una mare alcohòlica que no hauria volgut que es casés mai.

En morir el pare a l'estranger de forma inesperada, i després d'haver rebutjat relacions més interessants, la Martha coneix un home que resulta ser un sàdic. La dona tardarà molt de temps a entendre la gravetat de la patologia del seu marit, fins que un accident de cotxe la confina definitivament en les seves mans.

En la pel·lícula, resulta interessant la cura dels diàlegs i dels detalls que ens porten, al costat de la protagonista, fins a la conclusió tràgica, i que ja s'havien anat anunciant subtilment. Al principi, encara que de tant en tant es rebel·li, la Martha accepta mig de broma les «ordres del pare». Es tracta encara d'una Martha adolescent pel que fa a la seva relació amb el món, que coqueteja amb els homes encara que se'n doni vergonya. Rebutja la proposta de matrimoni d'un amatent company de feina per romandre al costat de la seva mare, però se sent obligada a acceptar la d'en Helmutt, que és pràcticament un desconegut però que per la seva manera de ser que li recorda la duresa del pare. En Helmutt li diu per què li va agradar quan la va conèixer a Roma, després de la mort del seu pare: li agradava precisament perquè «Tenia els ulls plens de llàgrimes». Les primeres frases són importants. En Helmutt li pregunta: «¿Es troba maca?», i quan la Martha li respon que sí, ell li diu: «No, jo no la trobo maca, ni fascinant. És massa prima. El seu cos fa pudor.» I tot seguit l'estreny entre els seus braços i la besa amb violència.

Després de l'ingrés de la mare a l'hospital per un intent de suïcidi, del qual en Helmutt volia impedir que la salvessin, es fa cada cop més evident l'acció destructiva del pensament i de la personalitat que ha emprès en Helmutt. Després de trucar, amb retard, a l'ambulància, en Helmutt diu a la Martha: «¿Et pensaves que hauria estat capaç de deixar morir la teva mare? Això són només imaginacions teves, és el que tu voldries!» Així doncs, la Martha deixa la feina, no pot quedar amb els amics ni fer servir el telèfon, i ha de llegir, quan en Helmutt no hi és, el llibre que ell li ha donat, *L'expropiació de la consciència*, «interessant per a qui el pot entendre», segons li diu el seu marit. En efecte, a la Martha li costa entendre la ràbia del seu marit, però s'hi esforça i està sempre disposada a defensar-lo i a dubtar de si mateixa. Així, el seu masoquisme subjacent la porta, en primer lloc, a la modificació de la seva personalitat, i en segon i últim lloc a la destrucció. Al principi no reacciona, i qualsevol explicació que li dóna el marit li sembla bé (quan, per exemple, es crema amb el sol perquè ell no l'ha deixat protegir-se'n, per després esgarrapar-li la pell cremada mentre fan l'amor, la Martha plora, però es consola pensant en el que a ella li sembla la violenta passió amorosa del seu marit).

Només la intervenció d'un vell amic pot fer-li obrir els ulls. Al final s'adona de la violència, però encara no n'està del tot segura, dubta de la realitat, dubta de les seves idees.

A partir d'aleshores els esdeveniments es precipiten. La Martha se sumeix en un estat d'alerta persecutòria, i pateix una mena de tensió paranoide tan forta que, pensant-se que el marit la segueix, provoca un accident de cotxe en què l'amic traspasa i ella queda paralítica, de manera que al final es compleixen les seves fantasies persecutòries i destructives.

En la pel·lícula es posa de manifest molt acuradament la tria conjugal predeterminada des de l'inici de la infància de la Martha al costat d'un pare rígid i autoritari.

La relació de parella descrita mostra la dificultat de la Martha per adonar-se de la realitat. El sadisme d'en Helmutt és mental i relacional, més que no pas sexual, i s'adiu amb la inseguretats i el sentiment constant de culpa de la Martha. Ella no s'adona de la situació fins que no intervé el tercer personatge, però això la precipita cap a un estat paranoide que l'aboca a la destrucció.

Tot això ens pot fer reflexionar sobre dos punts, com a mínim: en primer lloc, la manca de sentit de la realitat, el fet de no distingir què és normal i què és patològic en aquestes situacions molt tancades dins un context que les manté en un cercle viciós. Com a segon aspecte sorgeix la perillositat i la delicadesa dels moments i dels intents d'alliberar-se d'aquests enclaustraments, fins al punt que al final la solució pot ser pitjor que el problema.

Aquesta pel·lícula il·lustra de manera magistral unes dinàmiques no tan sols de caràcter sadomasoquista, sinó sobretot un tipus concret de relació basada en un maltractament de tipus psicològic, en el fet d'infligir a l'altre el patiment per tal de controlar-lo, vampiritzar-lo, posseir-lo completament, reprimir-ne la subjectivitat. Fassbinder fa que la Martha llegeixi, a instàncies del seu marit, el llibre *L'expropiació de la consciència*. Aquesta és la finalitat inconscient de la qual no s'adona cap dels dos membres de la parella. La por de ser abandonat és darrere de tot això i genera un lligam en què per evitar el buit angoixant de l'abandó cal perpetuar l'expropiació de la consciència. Des d'aquest punt de vista, el pànic de ser abandonat és només l'explicació superficial. De fet, «abandó», en aquestes dinàmiques de parella, només vol dir prendre una iniciativa autònoma, com ara preparar un àpat diferent, quedar amb una amiga de la infància, posar-se un vestit que l'altre no hauria permès, fugir en certa manera, de forma innocent o voluntària, del control, del poder de l'altre, que, per la seva banda, necessita aquella persona per existir.

En el cas d'una parella que vaig tenir en tractament, qualsevol ocasió podia provocar una baralla violenta. La dinàmica era més o menys la següent: la violència psicològica que en aquest cas exercia la dona feia que el marit pensés a suïcidar-se. Podia passar, per exemple, que el marit, que era professor d'universitat, no hagués dedicat tota la tarda a ajudar a fer els deures al fill adolescent, tal com li havia demanat la dona, perquè tingués molta feina; o bé que no s'hagués pres el sopar que ella li havia deixat a la nevera perquè s'estimés més menjar una altra cosa. Això portava la dona a atacar-lo en àmbits i aspectes que per a ell eren molt delicats. I llavors pensava a suïcidar-se. Després de dos anys de tractament, la situació havia millorat molt. Però en un moment de recaiguda parcial va tornar a sorgir la dinàmica il·lustrada per la sessió que explico a continuació:

Després d'uns quants mesos bons, el pacient ve a la consulta desesperat. Es va assabentar que tenia febre per culpa d'una cistitis, i com que tenia l'APE alt, el metge li va encomanar una ecografia que es farà la setmana que ve; però de moment li han detectat el colibacil, que també hi és als excrements. La dona li va dir que tenia el colibacil perquè devia haver mantingut relacions anals amb algú. Ell no ho va poder suportar, va embogir i va explotar. Es van pegar. Ahir ell va començar a venjar-se'n. És l'única cosa que l'alleuja una mica. No es treu la idea del cap. No l'ha deixat dormir en tota la nit, perquè sap que ella no suporta passar la nit en blanc. Cada hora i mitja li encenia el llum. Al final ella se n'ha cansat i se n'ha anat a una altra habitació, però ell hi ha anat i li ha encès el llum. Si no se'n venja, o la mata o se suïcida.

Li dic que potser ell o la seva dona han tingut por de la mort i han fet servir la persecució per reprimir aquesta angoixa i traspasar-la a l'altre. Sembla com si no em sentís. Em repeteix que se n'ha de venjar, que això és l'única cosa que l'alleuja.

Li demano per què no ha provat de sortir amb algun amic per distreure's d'aquesta idea obsessiva. Em diu que ell no té amics. Durant els darrers anys era difícil sortir amb la seva dona. Diu que la dona va fer que la seva mare es tornés alcohòlica i s'acabés suïcidant.

Li torno a dir que entre ells s'ha instal·lat un cercle viciós en què la persecució de l'un reforça la persecució de l'altre.

Sembla que es calma una mica i aconsegueix sentir-me. Faig que ho escrigui i ell reconeix que és veritat.

Em demana que li ho expliqui. Li recordo com li costa separar-se, o si més no mantenir una autonomia emocional. Ell em diu que no és possible. Ara ja ha aconseguit que no li truqui quatre cops al dia ni controli els hotels on s'allotja. Si més no ara el deixa treballar.

Quan passen aquestes coses li vénen ganes de suïcidar-se, així almenys no la veurà més i serà lliure.

Li dic que això no és veritat, perquè si se separés obtindria el mateix resultat i continuaria viu.

Reflexiona sobre tot el que li he dit. Està més tranquil i afirma que n'és conscient, però també sap que no aconsegueix separar-se.

¿Com comença la sessió? Hi ha una por de la mort, però potser per a ells és millor pensar que es tracta d'una traïció. Encara que en aquest cas jo pensi que hi ha un nucli de gelosia delirant i una mena de *folie à deux* compartida, algunes dinàmiques són semblants a les que veiem en les parelles en què s'activa sistemàticament una violència física.

La por de l'abandó i de la mort, o de qualsevol cosa que es pot contro-

lar, provoquen en tots dos membres de la parella una tensió insuportable. Llavors es busca una explicació qualsevol, sovint irracional: m'enganyes amb una altra dona, em traeixes amb el meu fill, amb la teva mare, em traeixes perquè no m'obeeixes. L'explicació irracional fa que l'altre se senti humiliat. Sovint la violència física també fa que l'altre se senti humiliat, precisament perquè el cos deixa de ser inviolable, pot ser tocat, ferit, agredit, masegat i violentat. La violència sobre el cos agredeix la identitat i el jo. La persona se sent alienada, ja no es reconeix. Es tracta de l'expropiació de què parlava Fassbinder. Per regla general, aquestes persones, per sobreviure, després d'una desorientació inicial, en comptes de rebel·lar-s'hi, intenten canviar, entendre aquest comportament que al principi els sembla incompreensible. ¿Com pot ser un delictes terrible posar-se un vestit en comptes d'un altre, quedar amb la mare o parlar amb un amic?, es pregunten. I pensen: «Hi deu haver una altra explicació», i en comptes de qüestionar-se la relació, intenten canviar, entendre, adaptar-s'hi. I això és terrible, ja que com que no poden canviar l'altre, són elles les que canvien. Aquest atac a la identitat s'agreuja amb l'agressió al cos i amb la humiliació davant dels altres.

Els francesos Gibeault i Jeammet afirmen que aquest tipus de violència té una funció d'objectivitzadora, i jo hi estic totalment d'acord. L'agredit, precisament pel fet d'haver estat atacat, humiliat o ferit, ha perdut la seva condició de subjecte, pot ser agredit perquè és una cosa i es converteix en una cosa per culpa de l'agressió. Ja no és una persona autònoma que pot pensar d'una altra manera i ser imprevisible. Aquesta diversitat, aquesta imprevisibilitat, que és la característica de l'ésser subjecte, fa que esdevingui incontrolable. Per tant, ha de ser reduït a la condició de cosa posseïda, no de subjecte autònom. Aquesta funció d'objectivitzadora és l'element més perillós d'aquesta dinàmica, i la víctima se'n ressent tant que es genera en ella una reacció complexa. Les persones que han patit aquest tipus d'humiliacions intenten mantenir en certa manera una identitat social, oficial, que no correspon al que són en realitat. D'aquesta manera es genera una divisió progressiva, una dissociació del jo, i esdevenen més passives i submises, s'amaguen o intenten comprendre l'altre en comptes d'atrevir-se a trencar, a separar-se. Aquest amagament, com és natural, produeix un aïllament social. Sovint les víctimes d'aquesta violència es donen vergonya de denunciar la situació que viuen, ja que la violència que han patit sembla que els ha minat la identitat, i han deixat de ser qui eren. Com sabem, la víctima es dóna vergonya de ser-ho. Però també sent vergonya el perseguidor, que tendeix a pensar que qui té la culpa

del que ha passat és la víctima, que ell només ha perdut el control un moment però ja no li tornarà a passar. Tot plegat genera una dinàmica d'aïllament i d'amagament dels altres.

Això ho saben bé els professionals dels serveis per als maltractaments. En efecte, saben que el primer pas consisteix a fer saber a la persona maltractada tot el que ha patit, reduir l'escissió en la seva personalitat i recompondre en la seva memòria i en la seva consciència tot allò que ha quedat dissociat o negat, recrear el sentit de dignitat humana que ha quedat molt malmès, de manera que es pugui iniciar un procés de cura, o si més no d'autoprotecció. Tanmateix, aquesta reducció de la dissociació també és un procés útil per a aquell que infligeix la violència, per tal que, en comptes de no fer-ne cas, negar-la o projectar-la cap a l'exterior per justificar-se i crear-se una mena de subterfugi, pugui detectar-la dintre seu, considerar-la un símptoma, és a dir, un senyal, la manifestació d'un funcionament anòmal, del qual no és conscient, i acceptar-la també obertament, per poder fer front a la persecució i a la sensació d'amenaça o d'humiliació, que per a ell són temes importants.

Tot sovint la història familiar d'aquestes persones les ha predisposat a patir o a actuar de manera masoquista per culpa de la violència que han viscut quan eren petits.

Amb tot, però, no sortirem d'aquesta situació si no entenem la necessitat relacional d'encastar-se en aquesta relació, si no posem de manifest ja no la seva identificació masoquista, sinó el lligam que uneix aquestes persones, i que és el veritable problema. En efecte, tot això també és possible perquè, en el fons, la violència explícita de l'un troba resposta en la violència relacional de l'altre. Davant la dona que l'acusa d'haver-la enganyat pel colibacil que li han trobat, el meu pacient respon: «Me'n penso venjar.»

En realitat, en la vida quotidiana, el meu pacient, que ve d'una classe més alta i exerceix una activitat professional més prestigiosa que la de la dona, es mira amb menyspreu els vestits de la seva companya i aprofita qualsevol ocasió per fer comentaris sobre les seves arrugues i els seus gestos menys refinats, cosa que naturalment humilia molt la dona. D'aquesta manera es genera aquell cercle viciós en què s'infligeix un patiment a l'altre que provoca la violència psicològica i física. Però el veritable problema és la impossibilitat de separar-se. ¿Qui és aquesta altra persona de la qual no es poden separar aquestes dones o aquests homes, aquesta persona que defensen després d'haver-se sentit tan maltractats? ¿Què representa per a ells?

Una pacient meva que tenia ben clares totes aquestes dinàmiques, continuava dient-me que no aconseguia separar-se del seu company, tolerar la idea de destruir la família, el fet de ser considerada una immoral o una fresca a qui tant se li'n dóna tot. En el fons, encara que el marit l'ataqués de la manera més cruel possible, ella se sentia com la més sana de tots dos, com el membre de la parella que tenia prou força per aguantar, i em deia que «en la vida, qui té més seny l'ha de fer servir sense tenir en compte si s'equivoca o si fa bé», i per a ella el seny consistia a romandre al costat del seu marit, que cada dia l'anul·lava més, per evitar que ell s'enfonsés. Per a aquesta dona que se sentia bona i forta fent de víctima, les idees d'homicidi, possessió i violència les tenia el marit. El dolent i l'immoral és l'altre. I així, cadascú acusa l'altre dels mateixos problemes. Així doncs, el veritable problema és la relació.

En les situacions més greus, ens trobem en aquell àmbit patològic que recorda algunes dinàmiques de la *folie à deux*, situacions més greus en què s'actua en comptes de pensar, parlar o explicar-se, en què es produeix una mena de curtcircuit de la consciència a través del qual el subjecte que rep la projecció se sent alterat o induït per comportaments, experiències o emocions i actua sense adonar-se'n.

En aquestes situacions, segons el meu parer, no hem de descriure els fets des del punt de vista causals, com si cadascú incités l'altre a alguna cosa, sinó que cal fer descripcions tenint en compte els vincles que uneixen o empresonen els interagents, segons els casos.

El lligam construït pels dos membres de la parella en la interacció constitueix un tercer element, capaç de condicionar i modificar tots dos agents. Així doncs, no hi haurà una persona que vampiritzi l'altra, la víctima, ja que en un altre nivell la víctima pot esdevenir perseguidora, i en general això és així, d'acord amb les meves observacions clíniques. El lligam té algunes característiques específiques: 1) aquesta construcció compartida no és conscient, tret que es dugui a terme una tasca d'elaboració perquè ho sigui. Això s'expressa i es pot observar en accions a través de comportaments, experiències, somnis o símptomes; 2) ha de ser capaç, un cop construïda, d'influir en els agents que l'han provocada; 3) per regla general invisible, es fa evident en la mesura en què condiona la llibertat d'expressió de l'individu; 4) el lligam és diferent de la relació objectual perquè és una construcció aliena dels subjectes que el produeixen. En canvi, la relació objectual, encara que provoqui en l'intercanvi un «objecte compartit» (Teruel), encara que sigui la causa de la col·lusió en la parella, fruit

de la projecció i de les identificacions projectives recíproques, és la reactualització d'una relació d'objecte interna que té el seu origen en el passat; 5) el lligam, element nou, coconstruït, extreu a cadascun dels membres de la parella versions diferents del jo que es reactualitzen respecte d'aquell lligam específic; 6) el lligam constitueix el rerefons, l'escenari en el qual es poden moure les diverses relacions objectuals, i això en general es posa de manifest només en situacions patològiques. Quan aquest lligam impedeix el desenvolupament de la personalitat de cadascú, pot compensar els problemes de l'altre o de la mateixa parella, en general aspectes psicòtics o de depressió profunda, problemes que estan relacionats amb dinàmiques «vida/mort»; 7) com a experiències de contranferència, les interaccions, els gestos, les sensacions, alguns aspectes presents en els somnis són molt útils per interpretar la qualitat i la naturalesa dels lligams en el marc de la parella i de la família.

En algunes patologies, aquests tipus de lligams poden posar al descobert aspectes especialment patològics de les persones implicades. Una altra hipòtesi que podem plantejar és que cada lligam actualitza una versió concreta del Jo de la persona amb qui es té el lligam, deixant les altres obsoletes i silents.

Jo crec que cada acoblament important es caracteritza per la construcció compartida d'un lligam. En situacions patològiques i sadomasoquistes, o bé en situacions en què la violència és un dels elements simptomàtics de la parella, el lligam adopta unes connotacions especials i ens obliga a evidenciar-lo per tal de transformar-lo. La folie à deux representa el model paradigmàtic del lligam, encara que es trobi a l'altre extrem de l'espectre patològic. La violència i els seus derivats relacionals i imaginaris n'és un altre exemple. En les parelles amb comportaments violents, el lligam que despersonalitza l'altre el dessubjectivitza, el redueix a la categoria de cosa de la qual es té la possessió absoluta, i així impedeix la separació a cadascun dels membres. En aquestes situacions, la veritable amenaça per a la pròpia identitat, tant de gènere com personal, no és ben bé la por de ser abandonat, sinó més aviat la mateixa alteritat de l'altre, el fet que aquest existeixi de manera autònoma. En aquests lligams, a través de diverses estratègies inconscients, la víctima o el perseguidor es transformen, en un enclaustrament en què la persecució ja no té lloc dins un espai psíquic, sinó que s'exterioritza i es viu minut a minut en la relació. En aquesta dimensió tot es transforma, el dolor per les ferides infligides no se sent com un crit d'auxili o un senyal de perill, sinó com una estratègia

adoptada per culpabilitzar (sovint he sentit dir: «Jo no li he fet tant de mal, exagera perquè fa comèdia per influenciar-la»). De la mateixa manera, l'actitud violenta, encara que sigui greu, no es percep com un senyal d'odi o d'atac, sinó que s'infravalora (moltes dones diuen: «Ha perdut el cap perquè m'estima molt, però no em volia matar.»)

Les reaccions normals es distorsionen en les seves percepcions, i al final el que perdura és només aquest lligam encadenador en virtut del qual les persones deixen de ser el que eren i es converteixen en una altra cosa construïda pel lligam.

ABSTRACT

Este trabajo se centra en las dinámicas de pareja que se construyen sobre la base de un vínculo violento, en las que la violencia física o psicológica representa el núcleo de la vida real e imaginada de los dos miembros. Se resalta la gran subjetividad a la hora de valorar lo que puede considerarse violento y se hace hincapié en el hecho de que no existe un único tipo de dinámica. Para poder reflexionar sobre “por qué no se separan”, es necesario preguntarse “cuál es la especificidad del funcionamiento de estas parejas”. La aproximación a esta cuestión se realiza a partir de, por una parte, el estudio de las observaciones clínicas y, por otra, del análisis de la película *Martha* de Fassbinder. Con frecuencia, en lugar de replantearse la relación, se intenta cambiar y adaptarse, maniobra que supone un ataque a la propia identidad y una progresiva función desubjetivadora que genera una disociación del yo, una distorsión de las percepciones y un mayor aislamiento social, factores todos ellos que impiden la separación.

This work focuses on the couple dynamics built on the basis of a violent link, where physical or psychological violence represents the core of the two members' real and imagined life. We point out that there is great subjectivity when assessing what can be considered as violent, and also there is not only one kind of dynamics. In order to think about “why don't they break up?” we have to ask “what specific functioning do these couples have?” The approach to this question is carried out through clinical observations and the analysis of Fassbinder's film *Martha*. Instead of reconsidering their relationship, they often try to change and adapt, which implies an attack towards one's own identity and a progressive desubjectivising function that results in a dissociation of self, a distortion of perceptions, and a greater social isolation, which impede the separation.